

Marvin Lionel Bender
(Mechanicsburg, Pennsylvania 18.8. 1934 – Cape Girardeau,
Missouri 19.2. 2008)

Na počátku roku 2008 skončil svou životní pout' jeden z nejpozoruhodnějších afrikanistů posledního půlstoletí. Akademickou dráhu započal studiem matematiky na Dartmouth College, kde získal jak bakalářský, tak magisterský titul (1956, 1958). Své doktorské studium na Yale však přerušil a vydal se přednášet matematiku na africké univerzity. Započal na Adisadel College v Cape Coast v Ghaně, poté se přesunul do Entebbe v Ugandě. Odtud si udělal výlet do Etiopie, který se mu stal svým způsobem osudným. Zemi a její obyvatele si natolik zamiloval, že se rozhodl zde zůstat. Podařilo se mu získat pozici na Univerzitě Haile Sellassie I. v Addis Ababě. Zde odstartoval jeho zájem o jazyky Etiopie, které ho fascinovaly po celý jeho zbývající život. Nejprve se rozhodl doplnit si lingvistické vzdělání na univerzitě v texaském Austinu, kde r. 1968 obhájil disertaci o amharské slovesné morfologii (srov. 1978). Do Etiopie se vrátil, právě když se zde rozjížděl projekt *Language Survey of Ethiopia*, financovaný Fordovou nadací. Zapojil se jak do sběru materiálu v terénu, tak do jeho vyhodnocování a též editorské činnosti (1971, 1975b, c, 1976a, b, 1977). Etiopský projekt dokončoval na univerzitě ve Stanfordu, kde navázal spolupráci s J.H. Greenbergem. Vedle Etiopie se věnoval terénnímu výzkumu také v Sudánu, kam se dostal díky Fulbrightovu stipendiu, a to v letech 1978–79. Od r. 1971 do svého penzionování působil na katedře antropologie na Jihoillinoiské univerzitě v Carbondale. Svým způsobem revoluční byla v 60. a 70. letech 20. st. Benderova systematická aplikace kvantitativních metod při posuzování genetických vztahů mezi jazyky nejen Etiopie. Jeho lexikostatistické závěry mj. potvrdily hypotézu H. Fleminga z r. 1969, že je třeba tzv. západokušitské jazyky oddělit od ostatních kušitských jazyků a dát jim statut samostatné větve afroasijských jazyků (1975a; plus řada dalších prací: 1986a, 1987, 1988, 1990a, c, 1994a, 2003). Z jeho fundamentální studie z r. 1971 vychází i moderní klasifikace kušitských jazyků, na níž se podíleli P. Black, H.-J. Sasse, D. Appleyard, M. Tosco aj. Dobrá znalost amharštiny mu otevřela cestu ke studiu etiosemitských jazyků jako specifické větve semitských jazyků (1968a, 1971, 1978, 1986b). V několika pracích se zaměřil na celou jazykovou rodinu afroasijskou (1990b, 1997a, 2003b). Největší úsilí však věnoval Bender jazykům nilo-saharským, a to jak v rovině deskriptivní, tak komparativní (1968b, 1971, 1975c, 1976a, 1977, 1980a, b, 1981a, b, c, 1983a, b, c, d, e, 1989a, b, c, 1991b, 1992a, b, 1994b, c, d, 1996a, b, c, d, 1997b, 1998, 2000b). V dlouhodobé diskusi s Ch. Ehretem posunul nilo-saharskou jazykovědu na mnohem vyšší úroveň, než byla v době J.H. Greenberga, který tuto genetickou jednotku poprvé definoval a rovněž pojmenoval. Po svém penzionování se Bender nevěnoval jen svým oblíbeným šachům, ale vrátil se ke kušitským jazykům. Na jaře 2008 chtěl představit rozsáhlou studii *Cushitic phonological and lexical reconstruction*. Podle posledních zpráv G. Hudsona by měla vyjít v německé afrikanistické sérii *Sprache und Geschichte in Afrika*.

Základní bibliographie M.Lionela Bendera

- (1966) Notes on Lexical Correlations in Some Ethiopian Languages. *Journal of Ethiopian Studies* 4, 5–16.
- (1968a) Remarks on Glottochronology of Northern Ethiopian Semitic Languages. *Journal of Ethiopian Studies* 6, 1–12.
- (1968b) Analysis of a Barya Word List. *Anthropological Linguistics* 10.9, 1–34.
- (1969) Chance CVC Correspondences in Unrelated Languages. *Language* 45.3, 519–531.
- (1971) The Languages of Ethiopia. A New Lexicostatistic Classification and Some Problems of Diffusion. *Anthropological Linguistics* 13, 165–288.
- (1973) Linguistic Indeterminacy: Why You Cannot Reconstruct 'Proto-Human'. *Language Sciences* 26, 7–11.
- (1975a) *Omotic: A new Afroasiatic language family*. Carbondale (Ill.): University Museum Studies 3.

- (1975b) The Beginnings of Ethnohistory in Western Wellega: The Mao Problem. In: *Patterns in Language, Culture, and Society: Sub-Saharan Africa* (Papers from Sixth African Linguistic Conference), ed. by K. Herbert. Columbus: Ohio State University, Dept. of Linguistics (Working Papers in Linguistics No. 19), 125–141.
- (1975c) *The Ethiopian Nilo-Saharan*. Addis Ababa: Artistic Printers.
- (1976a) Nilo-Saharan Overview. In: *Non-Semitic Languages of Ethiopia*, ed. by M.L. Bender. East Lansing: Michigan State University 1976, 439–483.
- (1976b: & H. Fleming) Non-Semitic Languages. In: *Language in Ethiopia*, ed. by M.L. Bender, J.D. Bowen, R.L. Cooper, C.A. Ferguson. London: Oxford University Press, 34–58.
- (1977) The Surma Language Group: A Preliminary Report. *Studies in African Linguistics*, Suppl. 7, 11–21.
- (1978: & Hailu Fulass) *Amharic Verbal Morphology*. East Lansing: Africa Studies Center, Michigan State University.
- (1980a: & Ayre, Malik A.) *Preliminary Gaam-English-Gaam Dictionary*. Carbondale: Southern Illinois University Printing Service.
- (1980b) Gumuz: A Sketch of Grammar and Lexicon. *Afrika und Übersee* 62, 38–69.
- (1981a) Some Nilo-Saharan Isoglosses. In: *Nilo-Saharan. Proceedings of the First Nilo-Saharan Linguistic Colloquium* (Leiden 1980), ed. by Th. Schadeberg & M.L. Bender. Dordrecht: Foris, 253–267.
- (1981b) The Meroitic Problem. In: *Peoples and Cultures of the Ethio-Sudan Borderlands*, ed. by M.L. Bender. East Lansing: African Studies Center, Michigan State University, 5–32.
- (1981c) The Meroitic Problem. *Meroitic Newsletter*, September 1981, 19–24.
- (1982) Research Report: Livestock and Linguistics in North and East African Ethnohistory. *Current Anthropology* 23.3, 316–317.
- (1983a) Proto-Koman Phonology and Lexicon. *Afrika und Übersee* 64, 259–297.
- (1983b) Introduction. In: *Nilo-Saharan Language Studies*, ed. by L.M. Bender. East Lansing: Michigan State University, 1–10.
- (1983c) Remnant Languages of Ethiopia and Sudan. In: *Nilo-Saharan Language Studies*, ed. by M.L. Bender. East Lansing: Michigan State University, 336–354.
- (1983d) The Eastern Jebel Languages. In: *Current Approaches to African Linguistics (Proceedings of the 11th African Linguistics Conference, Boston University 1980)*, Vol. 1, ed. by Ivan A. Dihoff. Dordrecht – Cinnamison: Foris, 49–57.
- (1983e) Majang phonology and morphology. In: *Nilo-Saharan Language Studies*, ed. by M.L. Bender. East Lansing: Africa Studies Center, Michigan State University, 114–147.
- (1986a) A possible Cushomotic Isomorph. *Afrikanistische Arbeitspapiere* 6, 149–155.
- (1986b) Lexical Retention in Ethio-Semitic: Checking up on a Myth. In: *Fergusonian Impact, I: From Phonology to Society*, ed. by J.A. Fishman. Berlin-New York: Mouton de Gruyter, 291–299.
- (1987) First Steps Toward Proto-Omoti. In: *Proceedings of the 16th Annual Conference on African Linguistics*, ed. by D. Odden. Providence: Foris, 21–35.
- (1988) Proto-Omoti Phonology and Lexicon. In: *Cushitic-Omoti. Papers from the International Symposium on Cushitic and Omotic Languages* (Köln 1986), eds. M. Bechhaus-Gerst & F. Serzisko. Hamburg: Buske, 121–159.
- (1989a) Nilo-Saharan Pronouns / Demonstratives. In: *Topics in Nilo-Saharan Linguistics*, ed. by M.L. Bender. Hamburg: Buske, 1–34.
- (1989b) The Eastern Jebel Languages. In: *Topics in Nilo-Saharan Linguistics*, ed. by M.L. Bender. Hamburg: Buske, 151–179.
- (1989c) Berta Lexicon. In: *Topics in Nilo-Saharan Linguistics*, ed. by M.L. Bender. Hamburg: Buske, 271–304.

- (1990a) The limits of Omotic. In: *Omotic Language Studies*, ed. by Hayward, Richard J. London: SOAS, 584–616.
- (1990b) Coming and Going in Afrasian. *Afrikanistische Arbeitspapiere* 22, 19–40.
- (1990c) A Survey of Omotic Grammemes. In: *Linguistic Change and Reconstruction Methodology*, ed. by Ph. Baldi. Berlin-New York: Walter de Gruyter, 661–695.
- (1991a) Comparative Aroid (South Omotic) Syntax and Morphosyntax. *Afrika und Übersee* 74, 87–110.
- (1991b) Sub-Classification of Nilo-Saharan. In: *Proceedings of the fourth Nilo-Saharan linguistics Conference* (Bayreuth 1989), ed. by M.L. Bender. Hamburg: Buske, 1–35.
- (1992a) Classification genetique des langues nilo-sahariennes. *Linguistique Africaine* 9, 15–39.
- (1992b) Central Sudanic segmental and lexical reconstruction. *Afrikanistische Arbeitspapiere* 29, 5–61.
- (1994a) Aroid (South Omotic) Lexicon. *Afrikanistische Arbeitspapiere* 38, 133–162.
- (1994b) The Mystery Languages of Ethiopia. In: *New Trends in Ethiopian Studies. Papers of the 12th International Conference of Ethiopian Studies* (Sept 1994), eds. H.G. Marcus & G. Hudson. Lawrenceville: Red Sea Press, 1153–1174.
- (1994c) Comparative Komuz Grammar. *Afrika und Übersee* 77, 31–54.
- (1994d) A Nilo-Saharan Perspective on Lexical Diffusion in Sahelian Africa. In: *Deuxième Table Ronde Internationale du Réseau 'Diffusion lexicale en zone sahel-saharienne'*, vol. 1, ed. by Petr Zima, Stanislava Boušková, J. Urbanová. Prague: Center for Theoretical Study of Charles University, 43–54.
- (1996a) *The Nilo-Saharan Languages: A Comparative Essay*. München / Newcastle: Lincom Europa.
- (1996b) Nilo-Saharan '95. *Afrikanistische Arbeitspapiere* 45, 1–25.
- (1996c) Genetic Grouping of East Sudanic. *Afrikanistische Arbeitspapiere* 45 (*Proceedings of the Sixth International Nilo-Saharan Linguistic Conference*, Santa Monica 1995), 139–150.
- (1996d) *Kunama*. München – Newcastle: Lincom Europa.
- (1997a) Upside-Down Afrasian. *Afrikanistische Arbeitspapiere* 50, 19–34.
- (1997b) The Eastern Jebel Languages of Sudan I: Phonology. *Afrika und Übersee* 80, 189–215.
- (1998) The Eastern Jebel Languages of Sudan II: Comparative Lexicon. *Afrika und Übersee* 81, 39–64.
- (2000a) *Comparative Morphology of Omotic Languages*. München: Lincom Europa.
- (2000b) Nilo-Saharan. In: *African Languages: An Introduction*, ed. by B. Heine & D. Nurse. Cambridge: University Press, 43–73.
- (2003a) *Omotic Lexicon and Phonology*. Carbondale: Southern Illinois University.
- (2003b) Afrasian Overview. In: *Selected comparative-historical Afrasian linguistic studies: in memory of Igor M. Diakonoff*, ed. by M. Lionel Bender, Gábor Takács & David L. Appleyard. München: Lincom Europa, 1–6.

Poděkování

Tato studie vznikla ve spolupráci s Centrem pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních (MSM 0021622435) při Masarykově univerzitě v Brně. Životopisná data se opírají o nekrolog z 24.2. 2008, jehož autorem je Grover Hudson <http://www.linguistlist.org/issues/19/19-633.html> .

Václav Blažek
blazek@phil.muni.cz